

Informační bulletin

HISTORICKÉ SPOLEČNOSTI PRO AKTUALIZACI ODKAZU
ČESKÉ REFORMACE

VERITAS

č. 14/2006

Pro informaci svých členů vydává VERITAS podle potřeby.

OBSAH	Str.
1. <u>22. seminář pro učitele a zájemce o dějepis, český jazyk a společenské vědy (podzim 2005):</u> <i>Konfesionálny exil ako fenomén dejín Európy raného novoveku</i> (E. Kowalská)	2
2. <u>Sborový dům Beneše Optáta z Telče, jazykovědce a překladatele Nového zákona v 16. století</u>	7
3. <u>23. seminář pro učitele a zájemce o dějepis, český jazyk a společenské vědy (jaro 2006)</u> <i>Česká reformace morální</i> (D. Molnár)	7
4. <u>Z jednání Komise ERC pro studium rekatolizace v roce 2005</u>	14
5. <u>Společnost VERITAS na konci roku 2005</u>	15
6. <u>Internetové stránky společnosti VERITAS</u>	16
7. <u>O čem jednal výbor společnosti VERITAS</u>	17
8. <u>Upozornění na publikace</u>	18
9. <u>Pozvánky na nejbližší akce</u>	20

Konfesionálny exil ako fenomén dejín Európy raného novoveku

■ **PhDr. Eva Kowalská, DrSc.** (Historický ústav Slovenskej akadémie vied, Bratislava)

Fenomén uhorského konfesionálneho exilu 17. storočia

Kresťanský svet na Západe až do neskorého stredoveku vnímal vznik a šírenie teologicky „disidentských“ hnutí ako vlastné existenčné ohrozenie, rozrušujúce nielen jednotu a poriadok cirkvi, ale celého sveta. Nevyhnutnosťou bolo preto vysporiadať sa s herézou za každú cenu. Šírenie reformácie však prinieslo celkom novú kvalitu fenoménu „cudzieho náboženstva“ (viery). Zásadné zmeny v teológii, masovosť a intenzita reformačného hnutia, ku ktorému sa pridali aj spoločenské elity prispeli k transformácii celej spoločnosti, takže už nebolo možné v masovom meradle uvažovať o fyzickej eliminácii „kacírov“, ako to bolo obvyklé v stredoveku. Spolu s konsolidáciou teritoriálnych štátov však nastúpila aj konfesionalizácia sociálnych konfliktov, ktoré sa riešili vykázaním „disidentských skupín“ do exilu – náboženské vojny boli len extrémnou formou riešenia nastolených problémov.

Exil v masovom meradle bol však najskôr životnou skúsenosťou ľudí v Nizozemsku, zatiahnutého koncom 16. storočia do občianskej vojny. Ďalšiu vlnu konfesionálneho prenasledovania a následného exilu vyvolala rekatolizačná politika Habsburgovcov na ich dedičných rakúskych územiach, realizovaná od 80. rokov 16. storočia na základe plánov, prijatých viacerými príslušníkmi rodu. Tým sa zároveň táto forma dosahovania konfesionálnej homogenity obyvateľstva stala životnou realitou v stredoeurópskom priestore, ktorá bola prítomná v domácej politike monarchie až do polovice 18. storočia. Postupne, ako to dovoľovali možnosti pre realizovanie politických zámerov vládnucej dynastie, sa teda všetky štátne útvary patriace do sféry Habsburgovcov konfrontovali s konfesionálne podmieneným exilom. Najskôr to boli rakúske krajiny, po bitke na Bielej hore a najmä po roku 1627, Čechy a Morava a koncom 17. storočia k nim pribudlo aj Uhorsko. Kým však pred 30ročnou vojnou bola konfesionálna emigrácia chápaná ako akt výkonu zvrchovanej moci panovníka, ktorý mohol prípadne siahnuť aj po drastickejších metódach vysporiadania sa s disidentskými skupinami obyvateľstva,¹⁾ prijatie ius emigrandi ako jednej zo zásad westfálskeho mieru (1648) bolo zásadným posunom. Ním sa právne upravila možnosť opustiť vlasť a usadiť sa v krajine s vyhovujúcou konfesionálnou charakteristikou. Právo na exil dokonca garantovali vtedajšie mocnosti, a preto sa následne aj ďalšie vlny exulantov stali objektom pozornosti medzinárodnej politiky, či už išlo o hugenotov v 90. rokoch 17. storočia alebo salzburských protestantov z rokov 1731–1732.

Treba zároveň pripomenúť, že konfesionálna homogenita bola všeobecne vnímaná ako ideálny predpoklad na upevnenie integrity štátu, či patrila do katolíckeho alebo protestantského tábora. Mentalita rane novovekého človeka zároveň kládla možnosť uchovať si konfesionálnu identitu nad ostatné hodnoty, a tak sa exil, čo ako ťažko postihujúci jeho aktérov, vnímal ako prijateľné východisko oproti hrozbe straty viery. Konfrontácia očakávaní a reality sa však nezriedka stala zdrojom ďalších konfliktov už v rámci exulantských obcí, ale aj s ich okolím a sťažovala integráciu exulantov do novej spoločnosti. Tak ako v súčasnosti, aj v 17. storočí exil predstavoval de facto definitívne riešenie (zväčša bol podmienený aj hrozbou perzekúcie v prípade návratu) a povedomie

¹⁾ V Uhorsku bol napríklad roku 1523 prijatý zákon nariaďujúci popravy tých, čo sa hlásili k protestantskej „heréze“.

príslušnosti ku skupine exulantov sa uchovávalo aj počas niekoľkých generácií. Kolektívna skúsenosť s prežitým utrpením, hoci bolo prípadne už len sprostredkované tradíciou, tak prispelo k uchovaniu identity exulantov aj v konfesionalne príbuznom (totožnom) a priaznivo naklonenom prostredí.

Uhorsko bolo už pred polovicou 17. storočia konfrontované s ľuďmi, ktorí sa hlásili za obeť náboženského prenasledovania. Od začiatku storočia sa stávalo cieľovou krajinou a útočiskom utečencov z rakúskych krajín, kde rekatolizácia nastúpila spomedzi habsburských dŕžav najskôr. S exilom v Uhorsku sa však najviac spájajú protestanti vyhnaní z krajín koruny českej, či to už boli luteráni, členovia Jednoty bratskej alebo anabaptisti. Uhorsko však nezostalo krajinou, ktorej politický systém by natrvalo zabezpečoval bezproblémovú existenciu nielen exulantov, ale protestantov vcelku. Napriek zákonu o slobodnom výkone náboženstva pre obe protestantské konfesie (1608, neskôr modifikovaný roku 1647) od začiatku 60. rokov nastúpila pomerne intenzívna rekatolizácia. Jej predzvesťou bolo spochybnenie platnosti náboženského zákona, nasledovali misionárske aktivity, odoberanie kostolov a škôl, aby napokon došlo k pokusu o fyzickú elimináciu protestantov zo spoločnosti a zákazu verejného výkonu náboženstva.

Náboženská otázka sa stala veľmi rýchlo jedným z najväčších a najhorúcejších problémov Uhorska: spôsob a metódy, akými sa riešil, postihovali väčšinu jeho obyvateľov. Hoci agresívne rekatolizačné opatrenia postihovali (aj fyzicky) predovšetkým „nositeľov doktríny“, t.j. učiteľov a kňazov, ich následná absencia v zboroch vystavila celé protestantské obyvateľstvo tlaku misionárov a dosadených katolíckych farárov. Dôsledkom bola postupná zmena náboženskej skladby obyvateľstva, takže ku koncu 18. storočia sa katolíci stali najpočetnejšou a privilegovanou konfesiou. Nekatolíkom zostala vyhradená pozícia menšiny, ktorej boli až do roku 1781 upierané mnohé občianske práva a výkon ich náboženstva podliehal prísnej reglementácii. Napriek tomu sa situácia nevyvinula tak, že by sa exil ako prostriedok uchovania konfesionalnej identity stal nevyhnutnosťou pre širšie vrstvy obyvateľstva, hoci na druhej strane historiografia vie dosiaľ len veľmi málo o „civilnom“ exile (napríklad meštianskych vrstiev). Skúsenosť s exilom tak zostala vyhradená viac-menej len pre vzdelanostnú elitu.

Dekádu 1671–1681 už súčasníci označovali za najpohnutejšie obdobie v dejinách uhorského protestantizmu. Hoci tak robili len s ohľadom na svoju najbližšiu minulosť, nemýlili sa: udalosti, ktoré sa odohrali ako súčasť procesu rekatolizácie Uhorska, mali podobu represálií voči jednotlivcom a celým komunitám a poznačili celý následný vývoj v cirkvi, nevynímajúc (sprostredkované) ani oblasť teológie. Charakterizovalo ich využitie politických dôvodov na zásah proti cirkevnému spoločenstvu, ktoré bolo formálne pod ochranou viacerých zákonných opatrení a ktorého príslušníci tvorili významnú zložku uhorskej stavovskej spoločnosti. V zásade sa opakoval scenár, viac-menej úspešne využitý v prípade rakúskych a českých krajín habsburskej monarchie niekoľko desaťročí predtým.

Homogenizácia konfesionalnej skladby obyvateľstva nebola neobvyklým cieľom rane novovekých štátov, naopak, bola predpokladanou podmienkou pre upevnenie vnútornej sily štátu, ako to zodpovedalo dobovej politickej teórii. V Uhorsku však vládna moc bola schopná riešiť zásadný vnútropolitický problém – nedokončenú rekatolizáciu – až po stabilizovaní pomerov na uhorsko-tureckej hranici, t.j. približne od polovice 60. rokov 17. storočia. Na rozdiel od rakúskych a českých krajín, kde si Habsburgovci nárokovali uplatnenie zásady cuius regio, eius religio vzhľadom na ich formálnu príslušnosť k Nemeckej ríši, a kde sa zároveň podarilo radikálne zmeniť skladbu stavovskej reprezentácie, uhorské stavy boli totiž stále silným oponentom dvora – aj v otázke rekatolizácie. Na území kráľovstva preto nebolo možné jednoducho „zakázať“ výkon nekatolíckych náboženstiev. Rekatolizácia obyvateľstva začala vykazovať významnejšie

výsledky až vďaka kombinácii uplatňovania patronátneho práva a misijnej činnosti, vykonávanej s podporou obnovujúcich sa štruktúr katolíckej cirkvi. Aj jej aktivity však začali byť efektívnejšie podporované štátnou mocou až vtedy, keď sa načas podarilo zmierniť akútnu hrozbu vojenského konfliktu s Osmanmi, trvalými susedmi a nepriateľmi habsburskej monarchie, t.j. približne od polovice 17. storočia. V danom období sa začali aj prejavovať dôsledky zmien v konfesionalnej skladbe najvýznamnejšej zložky stavovstva, magnátskej vrstvy, disponujúcej veľkými majetkovými komplexmi s veľkým počtom poddaných. Napriek tomu však existencia značného percenta nekatolíckeho obyvateľstva (v rámci tzv. kráľovského Uhorska prevažne protestantského) bola stálym zdrojom napätia a obáv, ktoré vyvolávali najmä reminiscencie na využívanie „pomocí“ Osmanov v niektorých protihabsburských rebéliách.

Ak porovnáme kroky, ktoré podnikla vládna moc proti protestantom v oboch častiach monarchie, možno nájsť medzi nimi viaceré paralely. V oboch prípadoch bolo rozhodujúcim momentom dosiahnutie zmeny v eliminovaní reprezentantov protestantov z politického života, a v konfesionalnej skladbe stavov, hoci na rozdiel od Čiech v Uhorsku nebolo možné použiť najradikálnejšie formy represie (plošné exekúcie majetku a popravy). Kráľovská moc sa však rovnako dôsledne hlásila k svojim „zemepanským právam“ na území miest a zasiahla voči nositeľom „ideológie“, kňazom a učiteľom. Rovnako sa v argumentácii namierenej voči protestantom využíval mýtus ich (potenciálnej či faktickej) zrady vlastného panovníka, ochoty kontaktovať nepriateľa a kolaborovať s ním. Demonštrovanie sily ústrednej moci sprevádzalo využitie súdnych procesov na eliminovanie duchovnej a politickej elity obyvateľstva. České krajiny aj Uhorsko tak v priebehu krátkej doby stratili značný počet inteligencie, ktorej osudom sa v mnohých prípadoch stalo dlhodobé pôsobenie v exile.

Český exil bol v dobovej verejnej mienke vnímaný ako záležitosť veľkého počtu obyvateľstva, ktorého odchod z krajiny mal závažné politické, ekonomické a sociálne dôsledky (napríklad v podobe zmien v skladbe šľachty). Hoci v prípade Uhorska sa exil („klasický“, ale aj vnútorný v rámci krajiny) týkal len úzkej a špecifickej skupiny obyvateľstva (najmä inteligencie), jeho aktéri mali natoľko pohnuté osudy, že aj ich prípad zaujal, i vďaka vhodnej medializácii, najvyššie politické kruhy zahraničných mocností a vďaka novinovému spravodajstvu už aj široké vrstvy verejnosti. Napriek malému počtu postihnutých sa ich absencia v populácii prejavila napokon obdobným spôsobom, ako v prípade Čiech: protestantskému obyvateľstvu zbavenému kontaktu s kazateľmi a učiteľmi Slova božieho hrozila strata konfesionalnej identity, hoci v Uhorsku formálne nebol vydaný zákaz výkonu náboženstva.

Spôsob perzekúcie v prípade Uhorska mal pritom tomu podľa mojej mienky, paradoxnejší priebeh, než v českých a rakúskych krajinách, kde sa pôsobeniu protestantských duchovných zamedzilo jednorazovo a plošne, výkon nekatolíckych náboženstiev bol zakázaný úplne (bez výnimky) a exil zostal jedinou alternatívou, ako zotrvať vo viere. Séria súdnych procesov s duchovnými v Uhorsku v rokoch 1672–1674 totiž dávala obvineným možnosť zostať vo vlasti a aj tu si zachovať za istých podmienok konfesionalnú identitu, pravda, bez možnosti výkonu úradu. V prípade voľby exilu pochopiteľne nič nebránilo tomu, aby sa v novom pôsobisku postihnutí etablovali aj ako duchovní. Podmienky v každom uvedenom prípade však boli stanovené tak, aby v konečnom dôsledku spochybnili morálnu integritu súdených, čo mohlo mať pre nich v prípadnom exile neblahé následky. Obvineným sa kládol za vinu podiel na zločine proti majestátu, účasti na príprave rebélie proti kráľovi, paktovaní s Turkmi a hanobení katolíckeho náboženstva. Za preukázanie definovaných zločinov mal byť vynesenej hrdelný trest, ale konverzia ku katolicizmu (prvá možnosť, ako sa vyhnúť hroziacemu trestu) bola

automaticky cestou k zbaveniu obvinenia. Väčšina postihnutých túto voľbu odmietla, ak sa však chcela vyhnúť „zmiernenému trestu“ – doživotnému väzeniu, musela súhlasiť s podpisom reverzu o tom, že na základe údajného priznania obvinenia akceptujú exil alebo stiahnutie sa do súkromia ako formu milosti zo strany kráľa.

Práve v období vrcholiaceho prenasledovania, kedy škála štátom uplatňovaných opatrení proti protestantom siahala od vynucovaných konverzií cez podpisy reverzov o zrieknutí sa cirkevných úradov až k internácii a vyhnanstvu, prežívali najmä uhorskí luteráni krízu vlastnej identity. Nebola to len kríza cirkvi ako inštitúcie, ktorú vyvolala strata vedúcich osobností a deštruovanie infraštruktúry (odňatie kostolov a škôl). Rozdielne stanoviská predstaviteľov cirkvi k prejavom násilia vyvolali u tých, čo podpísali vynútené reverzy a následne museli odísť do exilu morálne pochybnosti. Použil sa proti nim závažný argument, spochybňujúci integritu ich viery: konali údajne zo strachu alebo zo záujmu o svoj udržanie nielen vlastného života, ale najmä majetku a opustili cirkev, t.j. aj svojich spoluveriacich a spolutrpiteľov. Morálnych pochybností však neboli ušetrení ani tí, čo pretrpeli niekoľko mesiacov vo väzení a na galejach. Ich internovanie niektoré polemické spisy označili za zbytočnú tvrdohlavosť, seba prezentáciu a údajne zbytočné martýrstvo a pripísalo sa im ohrozenie vlastnej duše a viery – medzi internovanými vo väzeniach došlo totiž k viacerým prípadom konverzie ku katolicizmu.

Konfesionálny exil z Uhorska by sa mohol zdať efemérnou záležitosťou – trval približne desať rokov a v porovnaní s inými exulantskými vlnami v dobovej Európe sa týkal relatívne malej a sociálne homogénnej skupiny ľudí, z ktorých sa mnohí neskôr vrátili domov. Ich osud napriek tomu budil pozornosť európskej verejnosti a upozorňoval ju na dianie v Uhorsku. Najmä udalosti od začiatku 70. rokov, keď sa habsburská štátna moc pod zámienkou potlačenia stavovského sprisahania pokúsila radikálne sa vysporiadať s protestantmi en bloc, sa sledovali s mimoriadnou pozornosťou. Všetci cirkevní predstavitelia, učitelia, žiaci vyšších ročníkov (najmä univerzít), aj členovia viacerých mestských magistrátov boli v doslova spektakulárnom procese bez výnimky a bez relevantných vecných dôkazov voči jednotlivým osobám obvinení z účasti na sprisahaní proti panovníkovi a viedlo sa proti nim súdne konanie.

Medzi vyše 500 „citovanými“ (deportovanými) na súdne procesy v priebehu spomínaných rokov bolo len 91 tých, ktorí trvali na svojej nevine a strávili následne dlhé mesiace vo väzení a na galejach. „Reverzalisti“, ako začali nazývať ostatných, sa stali prvou veľkou skupinou emigrantov – exulantov z Uhorska. Ich kroky smerovali do Sliezska, Poľska a Nemecka, kde sa usilovali zabezpečiť si nejakú formu živobytia. Vzhľadom na to, že najmä sliezske a saské mestá boli preplnené exulantmi, nebola to ľahká úloha. Zaujať pozornosť vrchnosti a potenciálnych mecénov bolo v záujme každého, nie každý však disponoval schopnosťami to dosiahnuť. Hraničná situácia viedla prirodzene aj ku konkurencii, reflexii vlastných postojov a analýze toho, čo k nej viedlo. V tomto procese „triedenia“ sa vyprofilovali tri zásadne vplyvné osobnosti, ktoré boli podstatné pre utvorenie obrazu o uhorskom exile: Daniel Klesch, Andreas Günther a po svojom úteku z galejí do Nemecka aj Juraj Láni.

Podmienky exilu desiatok luteránskych farárov neboli jednoduché a umožňovali im označovať svoj osud ako utrpenie v mene Krista. Boli si pravdepodobne vedomí, že ich situácia môže byť značne problematická, a preto ešte pred odchodom požadovali od svojich zborov potvrdenie svojej čestnosti: v niektorých prípadoch ho dostali dokonca od magistrátov alebo katolíckych farárov. Súhlas s exilom znamenal vystaňovanie sa v rámci 15 dní, a aj keď bolo povolené prenajať alebo predať majetok, mnohí to pochopiteľne nestihli a opúšťali domov bez svojich žien a rodín. Takýmto spôsobom sa usilovali zachrániť aspoň časť majetku alebo sa jednoducho neodvážili znášať ťažkosti exilu. Prvý a

najbližší cieľ bolo Sliezske, aj keď sa tam exulanti zväčša nezdržali natrvalo. Kvôli viacerým českým exulantským zborom bolo Sliezske, rovnako ako Sasko mimoriadne atraktívne pre etnicky slovenských exulantov, no nemohlo poskytnúť dostatok príležitostí pre ich trvalé prijatie a zabezpečenie dlhodobej existencie pre túto špecifickú a relatívne početnú skupinu. Cieľom putovania exulantov sa teda stali aj iné časti Nemecka, hoci aj tu narážali na veľké problémy.

Status exulanta prinášal so sebou v prvom rade neistotu pri zabezpečovaní každodenného života: len málo cirkevných zborov v Uhorsku si mohlo dovoliť posilať svojim bývalým pastorom nejakú podporu. Exulanti tak boli odkázaní na milosrdenstvo iných – ale aj tu sa rýchlo prejavil problém pri zdôvodňovaní ich statusu. Hanopis jedného z účastníkov procesu, sekretára Jána Labsanského popieral nevinu exulantov a usiloval sa dokázať, že proces nebol vedený proti kazateľom a učiteľom vcelku, ale proti jednotlivým osobám. Takto mali byť jednotliví aktéri procesu nielen zneistení a uvedení do vnútorných pochybností, ale mala byť spochybnená aj ich reputácia v očiach verejnosti, a mali celkom prísť o česť. To by však znamenalo nielen úplnú devastáciu morálnej integrity postihnutých a ich vylúčenie zo spoločnosti, ale aj diskreditáciu cirkvi ako takej. Aby sa posilnilo ich sebedomie a trpezlivosť, bolo nevyhnutné dôkladne vyvrátiť Labsanskeho argumentáciu. Exulantskí autori siahli ako po „prvej pomoci“ po už raz použitých argumentoch, aby zdôvodnili priam svoje právo opustiť svoje zbory v prípade ťažkého prenasledovania a týmto spôsobom doslova zachrániť svoju vieru, ktorá je najdrahšou vecou človeka.²⁾ S obľubou sa poukazovalo na správanie sa Martina Luthera (v súvislosti s jeho úvahami o odchode do Čiech), apoštola Pavla a samotného Krista, aby sa našiel príklad na to, že aj spravodlivý pastier môže v extrémnych a ním nezavinených krízových situáciách opustiť svojich veriacich, najmä vtedy, ak ani oni nie sú v stave odporovať zlu. Odmietalo sa „zbytočné martýrstvo“, a na druhej strane sa zdôrazňovalo, že prenasledovanie cirkvi možno chápať aj ako skúšobný kameň.

Oveľa horšie však bolo problematizovanie oprávnenia exulantov na trvalé uplatnenie, t.j. obsadenie „úradu“. Pokiaľ sa nezriekli statusu „prenasledovaného v mene Krista“, mohli sa spoľahnúť na základné zaopatrenie v rámci kresťanského milosrdenstva cirkevných obcí, u ktorých našli útočisko. Zbieranie almužien, hoci bolo často reglementované vrchnosťou, mohlo síce niekedy priniesť dostatok peňazí, nebolo však možné ich nijako investovať: exulanti nedisponovali meštianskymi právami, a za takých okolností nemohli zakupovať napríklad nehnuteľnosti. Hľadanie primeraného miesta trvalo niekedy aj niekoľko rokov, a dokonca z nemeckých ríšskych miest pochádzajúci farári museli niekoľko rokov čakať na trvalé miesto. Problémy s uplatnením mali aj takí nemeckí rodáci, ktorí zastávali v Uhorsku významné posty. ■

Literatúra:

- KOWALSKÁ, Eva: Kázeň ako zdroj informácií pre sociálne a politické dejiny? K možnostiam interpretácie kázňovej tvorby luteránskych exulantov z Uhorska. In: Slovenský literárny barok. Venované 340. výročiu smrti Petra Benického. Ed. Zuzana Kákošová, Miloslav Vojtech. Univerzita Komenského Bratislava 2005, s. 118–129.
- MRVA, Ivan: Uhorsko, azylová krajina v období novoveku. Česko-slovenská historická ročenka, 1999, s. 17–25.
- WINTER, Eduard: Die tschechische und slowakische Emigration in Deutschland im 17. und 18. Jahrhundert. Beiträge zur Geschichte der husitischen Tradition. Berlin 1955.

²⁾ S týmto cieľom bol znovu vydaný starší spis jedného z bývalých nemeckých kazateľov v Prahe, kde sa nachádza mnoho doplňujúcich odkazov na situáciu v Uhorsku: Fabianus Natus redivivus, seu modesta solutio quaestionis de fuga in persecutione, utrum pastores Bohemici recte fecerint, quod ad mandatum Caesareum Praga excesserunt? (pôvodne Wittenberg 1624). Christianopoli (Cluj/Clausenburg) 1675.

Sborový dům Beneše Optáta z Telče, jazykovědce a překladatele Nového zákona v 16. století

Deska s tímto nápisem je od 28. října 2005 umístěna na sborovém domě ČCE v Telči, kde je rovněž oficiální sídlo historické společnosti VERITAS. Deska byla slavnostně odhalena symbolicky v den výročí vzniku samostatné Československé republiky za přítomnosti představitelů města a veřejnosti. Mezi účastníky byli i někteří členové výboru Veritas spolu s několika mladými historiky.

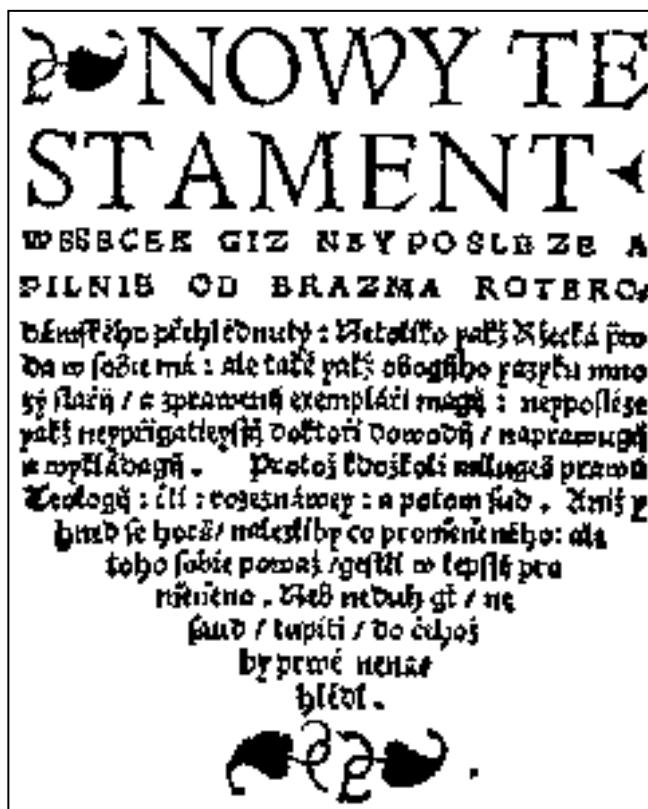
Beneš Optát z Telče (* kolem roku 1480, † 1559) byl člověkem, jehož význam daleko přesahoval úzce regionální rámec. Byl postavou skutečně evropskou, člověkem nesmírně vzdělaným a přitom skromným. Jeho aktivity se týkaly teologie, jazykovědy i pedagogiky. Byl duchovním církve podobojí, ale měl úzké vztahy se členy Jednoty bratrské, s představiteli reformace v zahraničí a neuzavíral se rozhovoru s nikým, kdo o dobrou vzájemnost stál. Jan Blahoslav napsal, že mezi kněžími podobojí nikdy neviděl tak zbožného muže. Beneši Optátovi se také

podařilo publikovat zjištění, že slovo křesťan je v českém jazyku (na rozdíl od jazyků jiných) užíváno nepřesně. Za správné pokládá označení krystján (od christianus), tj. ten, kdo je Kristem veden nebo jehož Pánem je Kristus. Jako nepřesné pak vnímá označení křesťan, jako by byli věřící nazýváni podle křtu. Dle Beneše Optáta je křesťanem ne ten, kdo byl pokřtěn, ale ten, kdo přijal Ducha svatého.

Beneši Optátovi je věnován podstatný oddíl v nedávno vydané zajímavé publikaci Martina Rotkegela: *Mährische Sakramentierer des zweiten Viertels des 16. Jahrhunderts*, Baden-Baden, 2005.

E. Melmuková ■

(Na obrázku je titulní list Optátova původního překladu Nového Zákona z roku 1533.)

23. seminář pro učitele a zájemce o dějepis, český jazyk a spol. vědy (Pardubice, 18/3/2006)

Česká reformace morální

■ **Mgr. Dalibor Molnár** (emeritní českobratrský farář, naposledy působil v Lysé n/L)

Bible o morálce

Máme podivné téma. Bible o morálce. Hovoří se vůbec v Bibli o morálce, český mravnost? Snad se na tom shodneme, povíme-li, že morálku – mravností rozumíme souhrn a zachovávání určitých pravidel, která mají řídit, určovat vzájemné vztahy a jednání lidí. A tu, jak by se o těchto věcech v Bibli nemluvilo!

Jistě znáte ono rčení, kterému se říká „zlaté pravidlo“. Najdete je na konci Ježíšova „kázání na Hoře“. Je až jakýmsi souhrnem toho, co bylo v tom kázání řečeno a úvodem k tomu, co Ježíš o rozeznání pravého učenáka od nepravého pověděl. „*Jak byste chtěli,*

aby lidé jednali s vámi, tak i vy jednejte s nimi.“ To je nepochybně morální pravidlo. Jakési generální morální pravidlo a jak nás religionisté důrazně upozorňují, v trochu jiné formě sice, ale v podstatě uznávané i v jiných náboženstvích. A jaké mu tu Ježíš připisuje místo! Říká o něm dokonce: „*V tom je všechn zákon i proroci.*“

A co říkáte v 25. kapitole evangelia podle Matouše podobenství o posledním soudu. Na našem mravném jednání, na tom, co jsme učinili či neučinili pro ty, kteří potřebují naši pomoci, závisí naše spása či věčné zatracení. V dopise Jakubově se pak dokonce hovoří o tom, že „*pravá a čistá zbožnost před Bohem a Otcem znamená pamatovat na vdovy a sirotky*“, to je na ty, tenkrát nejubožejší, „*v jejich soužení.*“ (Jakubův list 1,27)

Ale to nejen Nový zákon má taková morálkou přímo nabitá místa. Čtěte si Izaiáše hned 1. kapitolu: „*K čemu je mi množství vašich obětí – přesycen jsem jimi – proč se mi chodíte do chrámu ukazovat, kdo po vás chce, abyste šlapali moje síně, kouř kadidla se mi hnusí – z duše nenávidím vaše novoluní a slavnosti!*“ A proč ten odpor, hnus a až nenávist k jejich bohoslužbě? Poněvadž „*vaše ruce jsou plné krve*“, násilí a křivd k vašim bližním a tedy pro vaši nemorálnost. A pokračuje: „*Učte se činit dobro, hledejte právo, zakročte proti násilníkovi a kdyby vaše hříchy byly jako šarlat a rudé jako purpur, zbělejí jako sníh, budou bílé jako vlna.*“ A mohl bych pokračovat z této převzácné knihy pasáží z 58. kapitoly o tom, co je pravý půst, a citovat další a další proroky – Micheáš 6,5–8, Ozeáš 6,6 – a uvést další a další místa.

Jaké tedy ve svědectví písmá zaujímá morálka místo v životě věřícího člověka, jaký je vztah mezi náboženstvím – zbožností a mravností? Myslím, že už na základě toho, co jsme slyšeli je možno říci: Je úzký, je nejužší, je neoddelitelný. Snad nejnázornějším způsobem to jako by úvodem k celé Bibli ukazují hned její první stránky. Dovolte mi proto se jimi poněkud podrobněji zabývat. Slyšíme tu, že Bůh stvořil člověka, aby byl jeho obrazem, aby mu byl podoben. Jaký to je Bůh? Bůh stvořitel a Pán všeho, o kterém se tu vždy znovu opakuje, že to, co svým slovem stvořil, bylo dobré. A bylo to dobré, poněvadž Bůh chtěl, aby to bylo dobré, bylo to jeho záměrem. Po každém dnu, části svého stvořitelského díla to s uspokojením konstatuje. Proč chtěl, aby vše, co stvořil, bylo dobré? Poněvadž své stvoření miluje. Celé stvoření je dílem této moci lásky a v té moci nade vším vládne a panuje. Co tedy znamená, že člověk byl stvořen, aby na sobě nesl Boží obraz, aby byl Bohu podoben? Co jiného, než aby jako Bůh činil dobré, aby spolu lidé žili ve vzájemné lásce, aby v pokorné službě tomu Bohu, který je láska, vládli a panovali celému stvoření. To je v textu prvních kapitol Bible ještě názorněji ukázáno. Pokud jde o vztah, činění dobrého – lásky člověka k člověku, je to vyjádřeno ve vyprávění o stvoření ženy – člověka člověku. Člověk Adam je na své dílo, které mu bylo ve stvoření uloženo, sám a to není dobré. Neodpovídá to Božím záměru. Proto říká Bůh: „*Učiním mu pomoc, která by mu byla roveň.*“ A stvořil ženu, člověka člověku, aby si navzájem byli ku pomoci. Nikoli jen žena muži, ale i muž ženě, žena ženě, muž muži, druh druhu podle svých sil, nadání, schopností, možností, které mají.

Také pokud jde o vztah člověka k ostatnímu stvoření má klíčové místo ono povědění, ve kterém Bůh povolává lidi, muže i ženy, k vládě nad zemí. Je tu řečeno: „*...podmaňte zemi a panujte!*“ V mnohých výkladech tohoto místa je pokládáno toto povědění, dané člověku – lidem, za velice neblahé, za zdroj zhoubného a vskutku nemravného počínání dnešního člověka, který vyzbrojen vědou a technikou, zemi, přírodu, svěřené stvoření vykořisťuje a pustoší s dobrým svědomím, že byl „podmaněním si“ stvoření Bohem pověřen. Křesťanství, Bible prý tak nese hlavní vinu na neblahých důsledcích, které dnešní bezohledně lidské počínání v přírodě má. Není to ale Bible a není to tedy ani křesťanství, které je tu na vině. Na vině tu jsou cizí vlivy, které se tu uplatnily a dodnes uplatňují. Člověk, který má být obrazem Božím se v nich stává Bibli naprosto cizím „*anthropos metron pantôn*“, člověkem, který je mírou všech věcí. Překvapivě pronikají tyto vlivy žel i do církve. Všimněme si významné rozdílnosti vyskytující se v překladech a hlavně ovšem pak ve výkladech tohoto místa. Kraličtí i ekumenický překlad překládají „*...naplňte zemi, podmaňte*

ji a vládněte...“ Některé překlady a zejména výklady k „podmaňte“ připojují zdánlivě nepatrné a jako by samo se vnučující slovíčko „si“ – tedy „podmaňte si zemi“. Je to slovíčko, které tam nepatří. Vyplývá to jednoznačně ze souvislosti. Člověk, který má být obrazem Božím při své vládě nad stvořením právě proto, že má být obrazem Božím, nemůže a nesmí podmaňovat zemi – stvoření sám sobě, ale Bohu, jehož obraz nese – má nést, Bohu, který je láska a který činí dobré a chce dobré pro všechny své tvory. Tomuto určení člověka, jeho poslání ve stvoření, odpovídá a náš výklad onoho „podmaňte“ potvrzuje i druhé místo, které o tomto poslání – úkolu člověka hovoří. Je to vyprávění o ráji – zahradě Eden, kam podle 2. kapitoly Geneze Bůh člověka postavil. Nejde tu o historii, ale o podobenství znázorňující poslání, úkol člověka, který má plnit. Je Boží láskou postaven, určen do ráje – místa blaženosti. Nikoli však, aby si jen rajske pohody užíval, ale aby „ráj dělal a střežil“, aby v něm tedy byl láskyplným zahradníkem, který se stará, pečuje, aby tu vše mělo své místo, jedno druhému nejen nepřekáželo, neškodilo, ale i prospívalo.

Pověděli bychom však pouhou polovinu poselství, které tyto úvodní kapitoly Bible o morálce, o člověku a lidských vztazích a jednání mají, kdybychom na tom pověděném přestali. Tou druhou nepominutelnou částí je vyprávění, které kraličtí nazvali vyprávěním „o hříšném pádu člověka“, ekumenický překlad vyprávěním o „vzpouře člověka proti Bohu“, my je nazvěme vyprávěním o našem lidském selhání, naší nemravnosti. Ani toto vyprávění není historií v běžném slova smyslu. Přece se tu však mluví o tom, co se stalo, co se napořád děje, co je historií každého z nás. Vedle stromů uprostřed ráje – stromu dávajícího život a zapovězeného stromu nesoucího smrt, zde má důležité místo a úlohu had. K našemu překvapení je také on Božím stvořením. Božím stvořením se zvláštní existencí. Existencí, která to dobré stvoření Boží neruší, ráj neničí, neuzavírá. Je to existence právě hadí, plazivá, skrytá, která je spíše než existencí plnou, reálnou, existencí potenciální, plouživým stínem, který to dobré doprovází. A snad i proto je zde, aby bylo naznačeno, že ani ráj, má-li být rájem, nemůže být koncentrákem. Teprve tam se pak hadí existence zla stává mocí reálnou s katastrofálně ničivou mocí, kde jí člověk poskytne sluchu, kde jí otevře své srdce. Hadí řeč pak ukazuje, kde je brána, kterou tato moc zla vstupuje do lidského srdce, lidského nitra. Ta brána má dvě části. Ta první se jmenuje nevěra či nedůvěra v Boží slovo, Boží lásku. Had zkřivením, falzifikací Božího slova v člověku vzbuzuje otázky: Dává nám, lidem, mně, člověku, Bůh opravdu všecko? Přeje nám všecko? Je jeho vztah ke mně, k nám, opravdu jen vztahem lásky? Neskryvá něco před námi? A je skutečně to, co nám při neposlušnosti jeho příkazů hrozí, tak hrozné? Nechce mne, nechce nás jen omezovat, abychom ho v jeho vyvýšenosti neohrozili? Tak je vztah důvěry, víry v Boha rozkládán až je rozložen docela a ze zapovězeného, smrtonosného ovoce se stává ovoce žádoucí.

Druhou částí oné brány vstupu zla do lidského srdce je pýcha. „*Budete jako bohové*“, slibuje had, přestoupíte-li jeho přikázání. Žádná přikázání nebudete potřebovat. Sami budete rozhodovat, co je dobré a zlé. Sami sobě budete bohy a tak i všemu, co si podmaníte a nad čím budete vládnout. Člověk byl stvořen, aby byl obrazem Božím. Aby jako v zrcadle se v jeho smýšlení, slovech i činech zrcadlila Boží dobrota a láska. Má-li však zrcadlo obrazit to, co obrazit má, je nutno, aby k obrazovanému předmětu bylo postaveno správným směrem v odpovídajícím úhlu. Tím úhlem, pokud jde člověka a jeho úkol, poslání, které má, je vztah víry a pokorné poslušnosti Boha, jeho slova, poslušnosti z té víry pocházející. Je-li tento vztah porušen, člověk nejen přestává plnit své poslání, pro které byl stvořen, ale umírá, propadá smrti. Je větví, ratolestí, kterou odřízli od stromu, studnou, ve které vyschl pramen. Tím stromem, tím pramenem života je Bůh. Odloučen od něj může člověk jen jako ta odřezaná ratolest schnout až uschne docela. Ale nejen že tu člověk umírá. Naše lidské selhání má své tragické důsledky pro celé stvoření. Nejen že tu člověk člověku přestává být „ku pomoci“, ale stává se už tím činem neposlušnosti jeden druhému svůdcem, konkurentem, sokem, místo rovnosti zotročují a otročí jedni druhým, práce jen sobecky motivovaná přestává být službou a stává se dřinou. Příroda pak místem zápolení, kde člověk nejen také, ale namnoze sklízí místo plodů trní a bodláčí, ale stává se mu

v onom kořistnickém zápase příroda i tou pověstnou větví, kterou sám pod sebou uřezává a tak sebe i celé stvoření ohrožuje. Zlo vstoupilo, vstupuje selháním, zradou člověka, do dobrého Božího stvoření a koná zde své ničivé dílo. To je naše skutečnost, náš dnešní stav, stav, který Bible nazývá hříchem. Je součtem naší nevěry a pýchy, jak jsme pověděli, a má mnoho podob. Základem však a podstatou všech těch podob je jakýsi součet nevěry a pýchy – naše sobecké, soběstředné já, do jehož zajetí jsme jako do vodního víru znovu a znovu strháváni. A nenechme se mýlit! Toto naše „já“ je při činu i tam, kde člověk klečí před svými bohy – modlami a přináší jim oběti všelijak se ponižuje, aby si je naklonil, získal. Jsou to výtvary našeho hříšného „já“, které se jimi chce zaštitit – jejich pomocí dosáhnout toho, čeho my, lidé, ze svých sil dosáhnout nemůžeme. Jsou to jakási dlouhá bidla, jimiž, chtějí lidé dosáhnout nebe, bábelské věže, na které to naše „já“ má vystoupit k vládě nad světem. Bible toto počínání nazývá marností, protože je marné a hloupé, je hříšné, je hluboce nemravné.

Celá Bible je pak evangeliem, radostnou zvěstí o tom, že člověka z této jeho bídy, smrti zachraňuje Bůh dokonale se zjevující a k nám až do té naší lidské bídy se sklánějící v Ježíši Kristu. Člověk, my jsme se Bohu zpronevěřili, zradili. Bůh však zůstává věrný. Člověka, který sama sebe svou zradou hubí, Bůh svým skloněním se k němu, svým Slovem tělem učiněným v Kristu, znovu tvoří, znovu rodí, jeho víru probouzí, k sobě, zdroji života ho připojuje, k plnění toho poslání, které mu bylo při stvoření dáno, k pravě mravnému jednání probouzí a posiluje. Celý Starý zákon je svědectvím o tomto Bohu, přípravou pro tento spasitelský Boží, v Ježíši Kristu uskutečněný čin. Nejen proroci o něm zpívali, ho předzvěstovali. Už vyvolení Abrahama a jeho rodu, Izraele, je vyvolením k službě celému lidstvu, k službě svědectvím o tomto jediném Bohu Stvořiteli a Spasiteli. Všechen chrámový kult, oběti při něm přinášené, ukazují k té jediné oběti Ježíšově, plně nás očišťující a do obecenství s Bohem nás přivádějící. Všechen zákon se všemi příkázáními a ustanoveními pak je, jak to apoštol Pavel výstižně pověděl, naším „pěstounem“ – vychovatelem pro Krista. Ukazuje totiž hrůzu a hloubku našeho hříchu, naši neschopnost dosáhnout spravedlnosti, skutečné mravnosti ze svých vlastních sil a připravuje nás tak, abychom se dali zachránit pokorným a důvěřivým přijetím odpuštění a spásy darované nám zadarmo a z pouhé milosti v Ježíši Kristu.

Epištola Židům vystihuje tuto skutečnost jednoty biblického poselství těmito slovy: *„Častokrát a mnohými slovy mluvíval Bůh k našim otcům, v tomto posledním času k nám promluvil ve svém Synu.“* Zjevil se nám ve svém Synu nejdokonalejším, nejúplnějším způsobem jako Bůh, který je láska. *„Většího milování nad to žádný nemá, než aby svůj život položil za své přátele.“* Není lidsky dokonalejšího způsobu vyjádření lásky, než je obětování vlastního života za milované. A tak drastického, tak nejzazšího projevu muselo, mělo být použito, poněvadž jsme se svým hříchem tak daleko od Boha ocitli, až na smrt, až do pekla se od něj vzdálili, že až na kříž, do hrobu a pekla musel vstoupit, jít, abychom ho slyšeli, aby ta vzdálenost mezi nimi a Bohem byla překonána.

Náš hřích, jak jsme si ho představili, má svou podstatu v našem egocentrickém až k základům naší bytosti dosahujícím kolotání, není, jak běžná představa o něm bývá, jen nějaké klopýtnutí, ze kterého je možno vstát, z vlastních sil se napřímít a jít dál. Hrůznou nenapravitelnost našeho hříchu nejlépe asi vystihuje přirovnání ke vstupu do bažiny. Sama sebe z ní člověk nemůže vysvobodit, vytáhnout. Naopak, čím více se o to snaží, tím hlouběji se do ní propadá. Pomoc a osvobození z ní může přijít jedině zvenčí, když nám někdo ruku podá, nějakým způsobem dosáhne až k nám a když se jeho ruky, pomoci chopíme. Tak nám Ježíš svým životem a posléze svou obětí nejen ruku podal, pomocí nějakého předmětu k nám do našeho bahniště hříchu dosáhl, ale sám tam vstoupil, spolu s námi byl utopen, božskou mocí, mocí lásky však přemohl smrt a ze smrtícího bahna vystoupil, nás, kde se ho chopíme, držíme, svůj život mu svěříme, ho následujeme, nás z náručí smrti vysvobozuje, zachraňuje. *„Živ jsem pak již ne já,“* popisuje tuto záchranu jeden z takto zachráněných, apoštol Pavel, *„Živ je ve mně Kristus.“* *„Pojď a následuj mne,“*

následuj mne ze smrtícího bahna svého sobectví cestou mé lásky k plnému, mravnému, pravě lidskému, věčnému životu. Mravnost – morálka se tak stává cestou. Cestou, na které není člověk nikdy sám, pozvedán, když padá, nesen, když klesá, tím, který ho vede a provází. Mravnost je tak dílem, které pro nás, na nás i za nás koná v Ježíši Kristu Bůh sám. Je jeho milostí, jeho darem všude tam, kde jdeme i přes všechny své pády a selhání i provinění vpřed. Starobylym, ale ve své přesnosti krásným způsobem tuto cestu vystihuje modlitební přání jedné naší písně: „*Držiž nás vždycky při sobě, táhni nás po sobě, ať chvátajíc vykročíme upřímo po Tobě.*“ (Evangelický zpěvník č. 236)

Cílem této cesty však není jen má osobní spása. Je jím království Boží. Co je toto království Boží? Nová země, nové nebe – nové stvoření. Celý svět očištěný ode všeho zla, zlých následků lidského hříchu – lidské nemravnosti. Ve své konečné dokonalosti bude výsledkem očekávaného, toužebně vyhlíženého druhého příchodu Kristova. Zdaleka to však neznamena naši pasivitu. Jdeme mu vstříc. To především proto a tak, že toto království Boží je jako v předjímce, jakémsi závdavku, již nyní přítomno ve společenství církve, těch, kteří v této Bohem darované a vírou uchopené mravnosti žijí, touto cestou následování svého Spasitele jdou. To takto již přítomné království je, může být, jak Ježíš ve svých podobenstvích pověděl, třeba i jen nepatrným zrnkem, semenem, které však vyrosté v strom, nový domov pro Boží tvory, Může být i jen nepatrnou trochou kvasu, který však všechno těsto, celý svět, proměňuje a promění, světlem, které všechnu tmu rozptyluje a rozptýlí v plnosti království Božího, vlastně ráje, místa blaženosti a činorodého míru, který je na počátku Bible, díla Božího zahradou, na konci městem, kam „*snesou slávu a čest národů*“. Především, svou pouhou existencí, zvěstovaným Slovem a příkladem má církev do svých řad povolávat a zvat, ale i na svět působit a proměňovat ho. Dokud však zde, v tomto světě žijeme, tu s těmi, kteří nejsou křesťany žijeme a vedle toho svého občanství v království Božím jsme jejich spoluobčany v království a královstvích tohoto světa. A tu, má víra v Ježíše naše občanství v království Božím, nějaké důsledky pro naše občanství v tomto pomíjejícím světě a jeho královstvích? Zcela určitě ano. Mluvili jsme na počátku o tzv. „*zlatém pravidle*“, které dochází, možno říci, obecného uznání. „*Co chceš, aby ti činili jiní, čiň jim i ty!*“ To je pravidlo, o jehož co nejuplnějším uplatnění bychom měli při svém dočasném občanství v tomto světě, ve své občanské poslušnosti a kde je potřeba i neposlušnosti, usilovat. Je to cesta mezi Písmem zvěstovanou poddaností Bohem darované vrchnosti (list Římanům 13) a bezpodmínečně nutnou větší poslušností Boha než lidí (Skutky apoštolů 5,29). Vždy znova je potřebí ji hledat a volit a být při tom pamětliví toho, že proto nás Bůh na to místo, kde právě v tomto světě stojíme, postavil, abychom uprostřed nedokonalého a pomíjejícího svědčili o dokonalém a věčném. Ani při nejoprávněnějším souhlasu nemůže jít o ztotožnění, ani při nejpříkřejším odmítání nemůže jít z naší strany o nenávisť, pohrdání, posměch, touhu po pomstě či jiné projevy nepřátelství. Každý v tomto hříšném a pomíjejícím světě je pro nás potenciálním dědicem Božího království. Kdyby takových už nebylo, také dnes nebylo, ani tohoto světa by už nebylo. Pro tu naši službu z Boží milosti a shovívavosti k nám i k nim tento svět ještě stojí a trvá. Máme tu být svědky této lásky. Plňme toto své poslání!

O svobodě

Přejdeme nyní ke druhému tématu našeho výkladu: „Bible o svobodě“. Přiznám se vám, že mne k němu vedla nejen souvislost s naším tématem prvním, „Bible o morálce“. Je vlastně té první části vyústěním, jak poznáme, důsledkem. Především však mrze k tomuto tématu vedla ona dnes tak často opakovaná námitka, odmítající nějaká morální pravidla vůbec a zejména ta křesťanská, dosud v obecném vědomí zachovávaná. Prý omezují, maří naši svobodu, která, jak se to ve známé písničce s oblibou zpívá, je to největší a nejlepší, co máme.

V základu tohoto spíše nápadu a nálady než názoru je falešné pochopení svobody. Svoboda se tu zaměřuje s libovůlí. Svoboda je prý to prosté „*dělat si, co chci*“. Podstatným

způsobem k této domněnce přispívá ono pyšné opojení, které prožívá člověk dneška nad jinnak vskutku úžasnými objevy vědy a technickými vynálezy. Jimi zaujat chápe přírodu – Boží stvoření, které ho obklopuje a ze kterého vše, co objevuje a zpracovává, bere, i svou existenci a své schopnosti, jimiž to vše činí, má za cosi samozřejmého a sebe za obdivuhodného tvůrce všeho. A poněvadž za tvůrce všeho tedy také má sebe sama za majitele, neomezeného pána, který si pak opravdu a právem může dělat co chce.

Jakkoli skutečně prosté až prostinké a povrchní je toto mínění, je nebezpečné. Pro tu svou prostotu je nakažlivé, hlavně však je nebezpečné, protože lže. Pravý opak je pravdou. Vždyť budeme-li takto „svobodně“ jednat, jak se mi zachce, či zalíbí, zotročíme sami sebe. Staneme se bědnými otroky těch svých zalib a chutí a budou nám tvrdými pány, jak si to, uděláme-li ten chybný krok, sami na sobě a žel na mnoha příkladech kolem nás můžeme ověřit. A bude-li nám při všem našem jednání vůdcem to, co je, jak jsme si ukázali, jádrem a podstatou našeho hříchu, naší nemravnosti, to naše soběstředné já, a ono tím vůdcem až na jednu jedinou výjimku danou Boží láskou v Kristu a naší vírou v ni, je a zůstává, co to znamená? Znamená to, že i nadále budeme posléze jeden druhému překážet, že si budeme konkurenty, že budeme jeden druhému ubližovat, jeden druhého omezovat, nenávidět i vraždit jako jednotlivci, jako národy, jako třídy i jako vyznavači různých náboženství etc. etc. A čím mocnější dnes my lidé jsme, tím jsme si nebezpečnější, katastroficky nebezpeční pro celé stvoření.

Co tedy podle Bible a tedy pro nás je svoboda? Především a to je to první, co má společné s morálkou, mravní bezúhonností. Je Božím darem. Ježíš pověděl: „*Kdo činí hřích, otrokem je hříchu.*“ (Janovo evangelium 8,34) a my se ze svého hříchu, nemravnosti, jak jsme si vyložili, sami nemůžeme vymanit stejně, jako se z močálu nemůže vytáhnout ten, kdo do něho zapadl. Je třeba pomoci zvenčí. Ježíš k tomu uvedenému výroku dodává: „*Jestliže vás Syn osvobodí, budete skutečně svobodní.*“ (verš 34.) Jak osvobodí? Zopakujme si to z minulého výkladu: Tak nás osvobodí, že nás osvobodí od našeho já, osvobodí svou sebeobětovnou láskou pro jeho lásce podobnou lásku k Bohu a bližnímu. Co tedy je svoboda podle Bible? Svoboda, pravá svoboda, znamená podle Boží vůle mravně, tj. v lásce žít. Jaká to podivuhodná souvislost! Jaká shoda morálky a svobody! Odkud se bere? Odtud, odkud jsme své výklady začínali. Svoboda přece znamená volně a plně žít. V tom se snad všichni shodneme. Svoboda znamená plně rozvinout, uplatnit svá zvláštní obdarování, schopnosti, jedinečnost svého lidského života. Ta jedinečnost našeho lidství však v čem záleží? Není nic slavnějšího, než k čemu nás Bůh stvořil, udělal, uzpůsobil. Abychom byli jelo obrazem, abychom mu byli podobní. A jaká je ta podoba? Je to Bůh, který vše učinil dobré, Bůh, který je láska. Co tedy znamená plně svobodně žít, tuto svou lidskou jedinečnost uplatnit, rozvinout? Znamená to v té lásce a tou láskou, kterou jsme z Božího díla a v plnosti v Kristu poznali, mravně žít. Jako pro rybu jediným prostorem svobody, plného rozvoje života, je voda, jako pro ptáka volný prostor, tak pro nás jediným prostorem svobody je život v lásce, v Bohu, z Boha a podle něj. Jediný je tu rozdíl. Ryba nemůže nebýt rybou, pták ptákem. Člověk nemusí být lidským tvorem, jakým ho chce Bůh mít, jak ho k tomu stvořil, udělal. Může být také dravcem v džungli, prasetem v žitě, místo Božím tvorem netvorem. Také totiž v tom máme a můžeme na sobě Boží obraz nést. Jako On protože chtěl, učinil vše dobré. I v této věci máme Boží podobu na sobě nést. Máme činit dobré ne z nějakého donucení, nezbytné nutnosti, ale radostně a ochotně podle jeho vůle být živi. Takto pochopená svoboda je pak především záležitostí našeho nitra. Záležitostí našeho nitra natolik, že je až na vnějších okolnostech nezávislá.

Biblické spisy vznikaly všechny v době, kdy otroctví a otrokářství bylo běžným jevem a apoštol Pavel ve svém dopisu do Korintu dokonce píše: „*Nikdo at' neopouští to postavení, v němž ho Bůh povolal. Byl jsi povolán jako otrok, netrap se tím*“ a teprve pak dodává. „*když by ses mohl stát svobodným, raději toho uživej.*“ (1. list Korintským 7,20–21) I jako otrok i jako vězeň může člověk svobodně vnitřně žít. I v poníženém a všelijak vnějšně omezeném a omezovaném postavení může být bližním ku pomoci, Bohu ke cti a slávě žít, vděčně a

poslušně vše konat. Bývalo to a může to i dnes někdy být nutné. Ale pozor! Možnosti svobody i vnější je však třeba se chopit pro sebe i bližní, máme-li jim podle onoho „zlatého pravidla“, co sami sobě přejeme, přát a pro ně hledat. Dopis Filemonovi, jeden z nejtěplejších spisů biblických, ale v této věci svým obsahem nesmírně důležitý pak ukazuje, jak ta vnitřní svoboda nutně rozbíjí, láme okovy té nesvobody vnější, jak tam, kde Ježíš osvobozuje, každé otroctví a otrokářství je posléze nesnesitelné. (Vyprávění americké autorky Stoweové „Chaloupka strýčka Toma“ beletristicky velice přesvědčivě toto téma rozvíjí a tuto skutečnost ukazuje.)

Nač tu však upozorňujeme, platí i opačným způsobem. Kde té vnitřní svobody Kristem darované není, stávají se všechny podoby vnějších svobod – lidských práv se svobodou souvisejících, stále více prázdnými formami bez obsahu, jsou vážně ohroženy. Jsou krásnými květy, které utrženy, vadnou. Je naším úkolem, aby znovu našly své zakořenění. Naše občanství v království Božím zde má pro království toho světa a jeho proměny svou příkladně nepominutelnou důležitost.

Česká reformace morální

V závěru bych pak ještě chtěl povědět několik poznámek pokud jde o důležité rozpoznání zakladatele Kostnické jednoty dr. Čeňka Duška, že významným charakteristickým rysem české reformace je její nesmlouvavá morálnost. Předně chci povědět, že tato její morálnost je biblická. Není věcí racionalisticky pragmatického zdůraznění ortopraxe nad ortodoxii, mravních ctností poslušného života nad učení, vyznání, víru a její obsah, jak se někteří domnívají a hlásají.

Morálnost české reformace je ve všech etapách svého vývoje založena na slyšení Slova. Čtěte si Husova kázání! Odkud jeho morální apely vycházejí? Ze zvěsti, kterou vypočetl z Písma. Zopakujme si výborně vybrané a na stěnách našich kostelů často napsané Husovo sedmero: „*Hledej, slyš, uč se, miluj, drž, braň pravdu až do smrti a pravda tě osvobodí od hříchu, od ďábla, od smrti.*“ Pravda je tu zvěst, Slovo Boží, které z Bible vypočetl. A připomeňme si čtyři články husitského programu: Svobodné kázání Slova nejprve, vysluhování svátosti Večeře Páně přesně Slovu podřízené a pak teprve ony strohé morální požadavky postihující v podstatě a u samého zrodu znemravenlost tehdejší církve a tak i společnosti. Nesmlouvavě důsledná morálnost táboritů vyplývá a je důsledkem horlivého kázání jejich kněží. Diskuse, které táboři s ostatními směry hlásícími se k odkazu Husovu vedly, měly otázku učení za otázku ústřední. Jednota bratrská za podstatné věci pokládá nejprve to, co pochází ze strany Boží, milost Boha Otce, zásluhu Kristovu, dary Ducha svatého, ze strany lidské pak víru, lásku a naději.

Ke zdání onoho zkratu – redukce učení ve prospěch života, může svádět něco, co je opět české reformaci vlastní. Vypočetnutou zvěst Slova, tu mají za tak velikou, že znova a znova zvažují svá slova, kterými by ji vyjádřili, a cítí svou nedostatečnost a pokorně jsou ochotni k opravám i změnám svých výpovědí. Nejsou konfesionalističtí, což zdaleka neznamena, že jim nějak méně záleží na tom, v co věří a co vy znávají. Poněvadž pak výchozí pro jejich víru a život je jim Slovo, zvěst, kterou z Písma vypočetli, radostně a bez výhrad přijímají zásadu druhé reformační vlny: „*spasení pouhou milostí, pouhou vírou*“. Jen snad to dodávají, či rozhodněji tomu rozumí, že ta „pouhá víra“ je „vírou skrze lásku dělající“.

Důležité pro rozhodný mravní důraz české reformace je pak její eschatologické myšlení. Žijí v posledním čase nejen proto, že jsou smrtelní, ale protože se přibližuje konec světa, druhý příchod Kristův, čas konečné proměny všech věcí i čas soudu. Proto je třeba, aby církve jako nevěsta svatebně okrášlená vyšla svému ženichu vstříc (2. list Korintským 11,2; Zjevení Janovo 21,2), aby každé údolí bylo vyplněno, každý kopec, který by jeho příchodu zabraňoval, byl odstraněn. (Izaiáš 40,4) Platilo tenkrát a platí dodnes: Církev – církve, které ztrácejí tento rozměr svého myšlení, morálně upadají. Místo co by byly solí, světlem, kvasem, zdrojem proměny, předjímkou, zálohou království Božího, hříšně samy

sebe s královstvím Božím ztotožňují, hříšné pořádky světa nejen posvěcují, ale i samy přejímají.

A ještě jedna věc je na morálnosti české reformace nepominutelná. Cestu lidstva dějinami je možno, jak už jiní učinili, přirovnat k oné cestě z Jeruzaléma do Jericha z Ježíšova podobenství. Tam „člověk jeden upadl mezi lotry“. Na té cestě dějinami jsou to mnozí, kteří se do takové situace dostávají, které tu přepadli, okradli a zraňují a okrádají. Česká reformace má ten zvláštní Boží dar, Boží milost, kterou nesmíme přehlédnout. Je tu vlastně jedno z míst – důvodů jejího zrodu. Nikdy nešla, odmítla, narozdíl od jiných, svým křesťanství se chlubicích a jeho jméno si přivlastňujících, jít cestou tvrdosti srdce kněze a levity. Neminula je, ale ujímala se jich, ošetřovala jejich rány, léčila je, byla jim domovem, poskytovala jim tu důstojná místa sobě navzájem rovných bratří a sester. Č. Dušek tento charakteristický rys české reformace nazval „sociální“. Měli bychom se mu obzvláště věnovat. Byl a je námi, kteří se za dědice české reformace vydáváme, zanedbáván, a proto i mnohými nepochopen a zneužíván. ■

Z jednání Komise ERC pro studium rekatolizace³⁾ v roce 2005

Původní komise (zkráceně užíváme nadále označení RK – Rekatolizační komise a všechna jména uvádíme bez titulů) vznikla v roce 1996 na podnět Miloslava kardinála Vlka, Františka J. Holečka OM, sekretáře Komise pro studium problematiky spojené s osobností, životem a dílem Mistra Jana Husa při České biskupské konferenci Římskokatolické církve a tehdejšího předsedy Ekumenické rady církví (ERC) v ČR Pavla Smetany. Jejím posláním měla být aplikace metod a postupů tzv. Husovské komise při zkoumání procesu rekatolizace českých zemí. Údobí existence této komise (sekretáři Martin Wernisch a František J. Holeček) lze vymezit lety 1996–1999. V řadě zasedání byla věnována pozornost stavu římskokatolické církve, misijnímu působení jejích řádů, náboženské toleranci a pobělohorskému exilu, bohužel bez výstupů pro veřejnost.

Po letech, v červnu 2004, byla činnost komise znovu nastartována s novými podněty pod vedením sekretáře Daniela Nevala, švýcarského historika s českými kořeny, který však náhle a nečekaně zemřel již po roce, v červnu 2005. Od prvního zasedání obnovené komise uplynou za měsíc právě dva roky. V tomto období došlo k několika setkáním na ERC, které zde stručně připomeneme.

1/6/2004 se konalo zahajovací setkání se zahraniční účastí (Ernst Christoph Suttner z Vídně a Rudolf Dellsperger z Bernu). Nato obnovená komise aktualizovala členskou základnu RK a přizvala další zájemce.

3/3/2005 – 1. pracovní zasedání (referát Eva Melmuková, koreferát Ivana Čornejová, neohlášený příspěvek Zdeněk R. Nešpor). D. Neval přinesl návrhy postupu práce a také přípravný návrh formulace výsledného ekumenického prohlášení. O veškerých podnětech se rozvinula diskuse.

19/5/2005 – 2. pracovní zasedání (referát Jiří Mikulec, koreferát Petr Zemek). Hlavním předmětem jednání a diskuse bylo časové vymezení sledovaného období a diskuse o změnách a upřesněních studijního plánu.

6/10/2005 – 3. pracovní zasedání (referát Martin Rothkegel). Diskuse o náboženské a konfesní scéně 2. poloviny 16. století, úvahy o dalším pokračování práce RK po úmrtí D. Nevala

Další pracovní zasedání bylo stanoveno na 12/1/2006, potom ohlásili Jiří Just a Petr Zemek, kteří se prozatím se souhlasem přítomných na zasedání 6/10 ujali vedení RK, odsunutí termínu na přelom února a března. Do konce dubna však žádná další zpráva nedošla a tak v současné době vyčkáváme.

---

³⁾ Ekumenická komise pro studium rekatolizace českých zemí v 16.–18. století při České biskupské konferenci Římskokatolické církve a Ekumenické radě církví v ČR.

Pokud by se někdo o tuto tematiku zajímal hlouběji, lze doporučit možnost přečíst si několik článků v časopise *Studia Comeniana et historica* (Muzeum J. A. Komenského Uherský Brod, 2005), a to zejména na stranách 196–200 o Danielu Alexandru Nevalovi a na s. 238–260 o vlastní RK a články Z. R. Nešpora a E. Melmukové. ■

Společnost VERITAS na konci roku 2005

Na konci roku 2005 měla historická společnost celkem 80 členů. To je za poslední tři roky nejvíce. Jak vyplývá z tabulky a grafu (níže), členstvo tvoří ve velké většině senioři. Nejméně členů je ze střední generace; na druhou stranu potěšitelný je postupný nárůst počtu nejmladších členů. Díky nim každoročně klesá průměrný věk člena VERITAS (v roce 2005 byl 59 let), věk prostředního člena (tzv. medián – 65 let) i podíl členů starších než 75 let (tj. statistický průměrný věk dožití obyvatel ČR; v roce 2005 jej již překročilo 29 % členů). Pokud se mladí členové do práce historické společnosti VERITAS zapojí, nemusíme mít obavy o její další existenci. V průběhu roku 2005 jsme zaznamenali kromě jiných po dlouhé době i jeden přístup na Slovensku. Po stránce náboženského vyznání lze opět jediné potvrdit skutečnost, že VERITAS je interkonfesijní historickou společností, tvořenou příslušníky různých denominací (největší, skoro dvoutřetinové zastoupení mají členové ČCE) stejně jako lidmi konfesně nevyhraněnými.

Výbor v roce 2005 hospodařil s finančními prostředky společnosti VERITAS rozvážně. Díky dotacím spojeným s pracovním soustředěním mladých historiků v roce 2005 (celkem 35 000 Kč), můžeme být po sečtení všech příjmů (cca 107 000 Kč) a odečtení celkových nákladů (cca 59 000 Kč) s kladným výsledkem v okrouhlé výši 48 000 Kč velice spokojeni. (Během ledna a února 2006 jsme ale nakonec museli dotaci od Ministerstva kultury ČR ve výši 15 000 Kč vrátit. Částka byla určena na vytištění sborníku z pracovního soustředění, do termínu vyúčtování dotace žel nebyla využita.) Výsledný kladný zůstatek 33 000 Kč i tak svědčí o hospodárnosti a úspornosti v nakládání se společnými penězi (na počátku roku jsme měli k dispozici „jen“ necelých 5 000 Kč), za něž patří největší dík především br. pokladníkovi Dlouhému.

Činnost během roku byla jako obvykle velmi bohatá. Dva semináře pro zájemce o dějiny české reformace v Pardubicích na jaře a na podzim, na přelomu dubna a května účast na konferenci evropských protestantských muzeí v Ženevě ve Švýcarsku, v květnu valná hromada, v červnu vzpomínkové shromáždění 21/6, v červenci soustředění mladých historiků tentokrát se spoluúčastí studentů ze saského Rochlitz. Poslední akcí roku přímo pořádanou společností VERITAS byla o podzimních prázdninách brigáda mladých historiků v Telči spojená s inventarizací knihovny a výukou hry na kytaru. Na konci listopadu se pak někteří členové zúčastnili jako vyslanci výboru VERITAS slavnostního setkání v Praze ke stoletému výročí založení Kostnické jednoty. S proběhlými akcemi a dalšími důležitými informacemi byli všichni členové vyrozuměni v časopisech společnosti VERITAS – Informačním bulletinu a Hlasu Střediska české reformace.

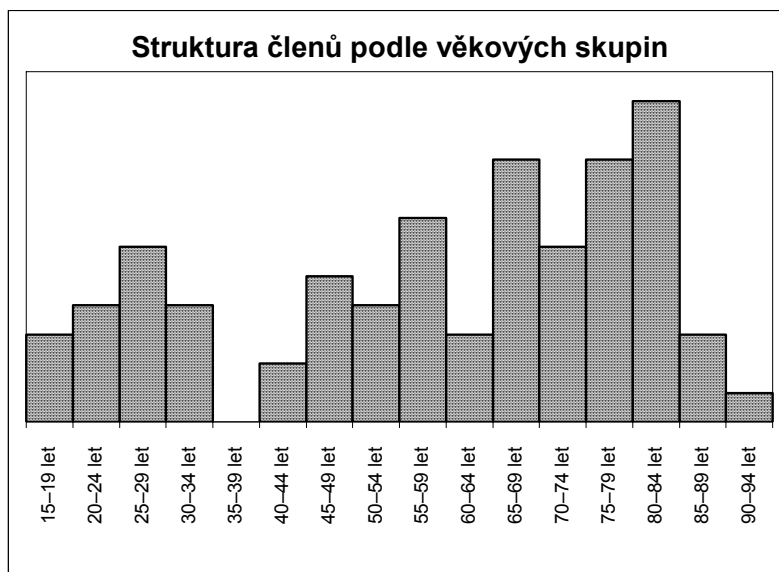
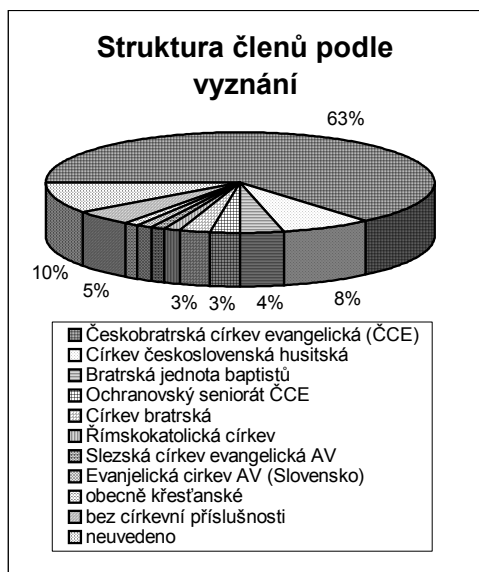
Kromě toho pokračovaly práce v Komisi pro studium rekatolizace při Ekumenické radě církví v ČR a přípravy Edice tolerančních přihlášek (druhé vydání Táborska, kterého se v tištěné podobě prodalo necelých 30 kusů). Během roku byla posílena a dále rozvinuta spolupráce s občanskými sdruženími Herodotos a Exulant. Spolupráce s Kostnickou jednotou zatím není příliš těsná. VERITAS byla a je i nadále aktivním kolektivním členem občanského sdružení Evangnet, které umožňuje provoz webových stránek VERITAS a emailové schránky.

Ze zprávy pro valnou hromadu 2006 vybral M. Soukup ■

Statistika členstva společnosti VERITAS podle údajů k 31. prosinci 2005

Rozhodný okamžik: 31. prosinec 2005

Sledované hledisko	Ukazatel	Hodnota	Podíl %	Poznámka
počet členů	celkem	80	100,0%	
struktura podle pohlaví	z toho mužů	46	57,5%	
	z toho žen	34	42,5%	
struktura podle státní příslušnosti	Česká republika	78	97,5%	
	Slovenská republika	2	2,5%	
struktura podle vyznání	Českobratrská církev evangelická (ČCE)	51	63,75%	
	Církev československá husitská	6	7,50%	
	Bratrská jednota baptistů	3	3,75%	
	Ochranovský seniorát ČCE	2	2,50%	
	Církev bratrská	2	2,50%	
	Římskokatolická církev	1	1,25%	
	Slezská církev evangelická AV	1	1,25%	
	Evanjelická církev AV (Slovensko)	1	1,25%	
	obecně křesťanské	1	1,25%	
	bez církevní příslušnosti	4	5,00%	
	neuveďeno	8	10,00%	
	věková struktura	věk nejstaršího člena	91	
věk nejmladšího člena		19		*1986
průměrný věk		59		*1946
věk prostředního člena (medián)		65		*1940
nejčtetnější věk (modus)		81 a 82	4x a 4x	*1923 a *1924
(střední délka života ČR – k roku 2003)		75		*1930
členové starší než 75 let		23	29%	*1930 a starší

Internetové stránky společnosti VERITAS

Br. jednatel se v prosinci 2005 zúčastnil pravidelné valné schůze o. s. Evangnet. V lednu 2006 byl Evangnetem zapojen do provozu účinný filtr, který již prošel zkušební fází a nyní označuje nevyžádanou část příchozí emailové pošty (tzv. spam, v současné době to je více než 70 % ze všech došlých dopisů) tak, že je možné ji snadno automaticky oddělit od pošty legitimní. Výhodou filtru je vysoká schopnost dále se učit, které zprávy adresát považuje za nechtěné, a které naopak chce do schránky dostávat. (Pracuje na principu výpočtu pravděpodobnosti, že se jedná o spam, nebo o vyžádaný dopis.)

Na webové stránky VERITAS v prosinci 2005 přibyly do sekce Stanoviska a názory informace a reakce na Husineckou výzvu z 6/7/2005 a Návrhy a doporučení společnosti VERITAS Kostnické jednotě (jako její sesterské a spolupracující organizaci). Během vánočního období byly celé stránky přizpůsobeny mezinárodnímu webovému standardu pro

jazyk HTML 4.01 Transitional, což je zárukou toho, že budou stejně zobrazeny ve všech běžně užívaných prohlížečích. Na webových stránkách od března 2006 také upozorňujeme na akce pořádané spolupracujícími organizacemi. Poměrně pomalu pokračují publikace některých starších čísel periodik VERITAS i doplňování nyní neaktuální sekce o proběhlých akcích. Stále více a palčivěji se ukazuje, že bude nutné stránky VERITAS přeprogramovat do podoby modernější, než je současná, většinou již všeobecně opouštěná úprava v rámcích. Prozatím se k tomuto kroku ale nedostávají síly, kvalifikace, ani potřebný čas.

Návštěvnost stránek v podzimním a zimním období nicméně pozvolna stoupala až na 815 IP adres v březnu 2006, což představuje více než 26 různých čtenářů každý den. V počtu přístupů od založení stránek v roce 2002 byl 12/1/2006 zaznamenán 5 000. přístup. Každá další stovka přibývá přibližně za 15 dní, na konci března už proto počítadlo ukazovalo dokonce 5 500 návštěv. Nejžádanější stránky jsou stále ty stejné: úvodní s aktualitami, stránka s Informačními bulletinů a Kruh českých duchovních tradic.

Miroslav Soukup, správce stránek ■

O čem jednal výbor společnosti VERITAS na svých schůzích 15/10/2005, 14/1/2006 a 18/3/2006

- Sestra moderátorka Eva Melmuková přednášela na Konferenci o. s. Exulantu 8/10/2005 o možnostech rehabilitace M. J. Husa Římskokatolickou církví.
- Na oslavách stoletého výročí založení Kostnické jednoty – spolku evangelických křesťanů 26/11/2005 v Praze vystoupili s projevy na téma „Co očekáváme od KJ?“ členové VERITAS br. D. Molnár, B. Kobrle, ses. E. Melmuková, br. M. Soukup a J. Příhoda. Jejich postoje, návrhy a připomínky výbor schválil, nechal sepsat, zaslal vedení KJ a zveřejnil je na webových stránkách VERITAS v sekci Stanoviska názory.
- V prosinci 2005 výbor reagoval na dotazník z Krajského úřadu kraje Vysočina, poslaný všem nestátním neziskovým organizacím hlášeným v tomto kraji. Výsledky průzkumu zatím nejsou zveřejněny.
- Od 1/1/2006 došlo (v intencích smlouvy původní) k uzavření nové nájemní smlouvy mezi VERITAS, o. s. Komorní sbor Velká Lhota (jako nájemci) a Farním sborem ČCE ve Velké Lhotě u Dačic (jako pronajímatelem; předchozí smlouva byla z důvodu vstupu nového nájemce – Komorního sboru – ukončena dohodou k 31/12/2005). Na příštích 99 let jsou tedy vzájemné vztahy zakotveny smluvně. Představitelé sboru a VERITAS sepsali také Závazné prohlášení o zachování záměru Střediska české reformace, kde je VERITAS uvedena jako odborný garant jeho podoby a dalšího rozvoje.
- Na lednové schůzi výbor poprvé kontroloval členskou kartotéku, aby případně oznámil těm, kteří dle stanov v posledních třech po sobě jdoucích letech nezaplatili ani jednou své členské příspěvky alespoň v minimální výši, že bereme na vědomí jejich vystoupení ze společnosti VERITAS. Nikdo takový nebyl naštěstí nalezen.
- Br. Vlasák zajistil fotografie zámku v jihočeských Komařicích, dokumentující v současné době velmi zanedbanou památku z architektonického a uměleckého hlediska určitě nadregionálního významu. Br. Vlasák se pokouší s pověřením výboru upozornit na tento zámek kompetentní místa.
- Podařilo se po dlouhé době opět rozšířit tým pracující na Edici tolerančních přihlášek. Několik nových spolupracovníků pomáhá především při prepisech již vydaných krajů – dílů edice do počítače.
- O plody činnosti VERITAS projevili zájem český emigrant v Texasu (USA) Arnold J. Pechal. Výbor mu zaslal jako vánoční dárek brožuru o J. A. Komenském v angličtině. Br. Pechal si potom objednal a zaplatil několik svazků Edice tolerančních přihlášek, mapy Památných míst české reformace atd. Na oplátku jsme od něj získali naskenovanou pomůcku Kazatelé a sbory církví AV a HV v Čechách a na Moravě 1781–1918 od

Č. Rychetského a neskenované první vydání ETP Znojmo. Obojí se připravuje k opětovnému publikování prostřednictvím internetových stránek VERITAS.

- Do knihovny VERITAS jsme získali darem od ses. Heleny Směříčkové z Prahy komentované genealogie významných tolerančních rodů z Vysočiny.
- Ses. moderátorka vyhotovila posudky několika učebnicím dějepisu z pohledu církevních dějin. V některých případech navrhla opravy nepřesných pasáží a nevhodných formulací. (Vypracováním posudků sloužících jako podklad pro prodloužení schvalovací doložky Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy pověřila Ekumenická rada církví v ČR společnost VERITAS v roce 2002. Doložka umožňuje školám za státní peníze danou učebnici nakoupit pro žáky a studenty.) Zvláště úzkou spoluprací máme v této věci se Státním pedagogickým nakladatelstvím.

Upozornění na publikace

- **Edice tolerančních přihlášek: Mladá Boleslav**

Historická společnost VERITAS dává na vědomí všem zájemcům, že dokončila a připravila k distribuci první vydání Edice tolerančních přihlášek z let 1781–1782. Jde o svazek:

země Čechy, kraj 4 Mladá Boleslav

Svazek je rozšiřován elektronicky – volně ke stažení na webové adrese <http://veritas.evangnet.cz>. Elektronickou verzi zasíláme též na CD–ROM. Zájemci o tištěnou verzi si ji mohou pomoci jednoduchého formuláře rovněž objednat. Formulář je k dispozici na výše uvedené internetové adrese, nebo si o něj napište na tuto adresu: Mgr. Miroslav Soukup, Sídliště 1436/17, 289 22 Lysá nad Labem; případně email: veritas@evangnet.cz.

Edice tolerančních přihlášek přináší systematicky utříděné prameny o průběhu prvního roku po vydání tolerančního patentu, včetně jmenných přihlášek k evangelické víře. Využijí ji například rodopisci nebo historikové zaměřující se na tuto nedílnou část dějin naší země. Neměla by chybět v žádné historicky zaměřené vědecké knihovně.

Svazek Mladoboleslavský kraj (v rozsahu josefínského územně–správního uspořádání) pokrývá území těchto dnešních okresů: východní Mělnicko, Mladoboleslavsko, severozápadní Nymbursko, západní Jičínsko, západní Semilsko, východní Českolipsko, Liberecko a Jablonecko. Hlavní centra přihlášených jsou na Mělnicku, Mladoboleslavsku a Nymbursku.

- **Sborníček vybraných referátů**

Společnost VERITAS vydala v loňském roce Sborníček vybraných referátů odeznených na 9. pracovním soustředění mladých historiků v termínu 9. až 16. července 2004 ve Středisku české reformace ve Velké Lhotě u Dačic. Hlavní téma soustředění bylo „Příčiny třicetileté války“. Sborníček obsahuje úvodní referát dr. Vladimíra Sakaře, přednášku Recepce Bílé hory v českém myšlení a dějepisectví Richarda F. Vlasáka a referát Miroslava Soukupa o Valašských povstáních za třicetileté války. Doplněno výběrem fotografií mladých historiků z návštěvy Zemské saské výstavy v Torgau v srpnu 2004. Tento sborník je jako mimořádný tisk společnosti VERITAS k dispozici za 15 Kč.

- **Evangelíci v rané toleranční době v Čechách a na Moravě**

Společnost VERITAS je už asi poslední, kdo ještě nabízí ke koupi v současnosti tento dosud nepřekonaný sborník k dané tematice. Na adrese společnosti VERITAS jej může každý zájemce získat za cenu 499 Kč.

Bibliografická citace sborníku: *Evangelíci v rané toleranční době v Čechách a na Moravě, Praha 1995 (svazky 1–4, 7–8), 1996 (svazky 5–6), 8 svazků a samostatná kartografická příloha, celkem 423 s.*

- 31. 7. 1627 – Rekatolizace šlechty v Čechách. Čí je to země, toho je i náboženství. (Jiří Mikulec, Havran, Praha 2005, 196 s.)

Tato nová kniha dr. Mikulce se vyznačuje tím, že rekatolizaci, její průběh ani výsledky programově nikde a nijak nehodnotí. Sice vymezuje v jejím úvodu následující tři možnosti náhledu, všechny ale stejně zavrhuje:

1. hodnocení dle dnešních morálních kritérií – nelze použít, protože tehdy platil úplně jiný žebříček hodnot (!);
2. hodnocení z náboženského nebo ideologického pohledu – jakákoli zaujatost je obecně chybná;
3. hodnocení vycházející z morálních stanovisek zkoumané doby – ta také nebyla objektivní, nelze na ně objektivně nahlížet, všechny ale zavrhuje.

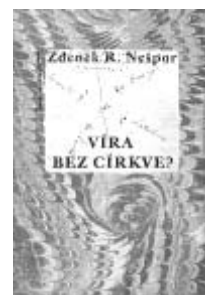
(Až takhle hluboko česká historiografie v současné době klesla. Ještě, že se toho Palacký, Pekař a jim podobní nedožili.)

- Víra bez církve? – Východočeské toleranční sektářství. (Zdeněk Nešpor, Albis International, Ústí nad Labem 2004, 242 s.)

Proč má kniha Zdeňka R. Nešpora Víra bez církve? do fundované historie daleko

Kniha Mgr. et Mgr. Zdeňka R. Nešpora, Ph.D., „Víra bez církve?“ doporučená čtenářstvu v loňském roce v periodiku Dějiny a současnost Janem Randákem (ĐaS č. 4/2005) je přes některé přínosné myšlenky bohužel příkladem toho, jak historická práce vypadat nemá. Randák se tehdy přejně zmiňoval o Nešporově popisu tajného nekatolictví v době před vydáním tolerančního patentu i o jeho dalším popisu událostí po roce 1781 se zvláštním zřetelem na tzv. východočeské toleranční sektářství. V závěru článku uvedl, že jde o přehledné doplnění našeho obrazu o době přelomu 18. a 19. století. Zapomněl přitom ovšem zdůraznit, že jde o knihu, ve které je dosti mystifikací, polopravd a po historické stránce množství hrubých chyb.

Při historické práci je třeba pracovat především s prameny. Právě o podrobné pramenné studium se opírala v případě autorova tématu mj. publikace „Evangelíci v rané toleranční době v Čechách a na Moravě“ (vydaná v osmi sešitech s kartografickou přílohou, Oliva, Praha 1995). Tato práce totiž shrnovala nejnovější výsledky zpracování pramenů k danému tématu. Zarážející je jistě již humorná maličkost, že Nešpor tuto publikaci „skrývá“ v poznámkách ze záhadných důvodů pod jménem novozákonního myslitele 20. století R. Bultmanna. Překvapivější je však zjištění, že snad autor „Evangelíky...“ ani pořádně nečetl, jak vysvítá z jeho mnohých tvrzení: Například již otázka vyhlášení tolerančního patentu obyvatelstvu je pojednána zkresleně. Nešpor zde zastává názor, že k veřejnému vyhlášení z vůle úřadů skutečně došlo a zcela pomíjí fakta o tehdejších jednotlivých krajích, kde se zachovaly nezvratné doklady o tom, jak se evangelíci postupně sami domáhali vyhlášení tolerančního patentu (srov. „Evangelíci...“, kap. 2, Vznik a vývoj českých tolerančních sborů do 31. 12. 1782, s. 28–55, kde je uvedena řada odkazů na archivní prameny). O neserióznosti Nešporových tvrzení svědčí také mnohé chyby v textu. Například na s. 33 matoucí tvrzení o Růženě Bechnyové; na s. 51 mylné tvrzení, že neznáme jména lidových kazatelů, na s. 61 je hrubá chyba – odkazuje se na údajný pramen, který je ve skutečnosti literaturou atd. Naprosto úžasná je také „nepatrná“ záměna smyslu věty, kdy třeba tvrdí na s. 210, že autorka knihy „Patent zvaný toleranční“ hovoří o instituční církvi (ve skutečnosti neinstituční!).

Nešpor se cítí být silný v otázce tzv. sektářů. Na jedné straně pak správně tvrdí, že zápisy těch, kteří je (tzv. sektáře) hodnotí negativně, nemohou být objektivním zjištěním, ale pak se neváhá na tyto zápisy zcela nesmyslně znovu odvolávat včetně onoho údajně nejlepšího zdroje – Vaváka (srov. s. 54: „...neexistuje lepší pramen...“). Je to ostatně pochopitelné, protože na jiném místě píše: „F. J. Vavák, který rozhodně byl

v mezináboženské toleranci o hodně napřed před svými sousedy..." (s. 62). Kdo četl Vavákovy Paměti, může jen nevěřičně „kroutit hlavou“.

Autorem této zkrácené recenze je ThDr. Petr Melmuk, Th.D.

Pozvánky na nejbližší akce

- **Akce pořádané společností VERITAS:**

21/6/2006 18:00 Vzpomínkové shromáždění na Staroměstském náměstí (Staroměstské náměstí v Praze; úvodní proslovy, koncert, položení věnců k pomníku – u příležitosti 385. výročí poprav 27 představitelů českého stavovského odboje roku 1621.)

14–21/7/2006 11. pracovní soustředění mladých historiků (Velká Lhota u Dačic; týdenní pobyt mládeže s ústředním tématem: **Československo a NDR v letech 1948–1968**. Přihlášky: na adresu richard.f.vlasak@centrum.cz).

21/10/2006 10:00 24. seminář pro učitele a zájemce o dějepis, český jazyk a společenské vědy (ČCE Pardubice, Sladkovského 638; téma přednášky zatím nestanoveno)

- **Občanské sdružení Exulant (<http://exulant.evangnet.cz>) nás zve na:**

28/5/2006 Evangelizační shromáždění Exulantu v Železném Brodě (k 590. výročí upálení Mistra Jeronýma Pražského v Kostnici)

16–18/6/2006 Zájezd Exulantu do Kostnice

6–10/7/2006 Zájezd Exulantu na Ukrajinu (Volyň)

13/8/2006 Setkání reemigrantů v Trpístech (u Stříbra)

14/10/2006 Výroční konference a 11. valná hromada Exulantu v Olomouci. (s přednáškou Mgr. Miroslava Soukupa na téma: **Cesta české reformace**)

- **Občanské sdružení Herodotos (<http://mujweb.cz/www/herodotos/>) nás zve na:**

VII–VIII/2006 17. Konzilium o. s. Herodotos v Českém Brodě

Vydává a rediguje pro potřebu svých členů:

VERITAS – historická společnost pro aktualizaci odkazu české reformace

kontaktní adresa:

Sídlíště 1436/17

289 22 LYSÁ NAD LABEM

☎ (+420) 607 645 333

Email: veritas@evangnet.cz

Internet: <http://veritas.evangnet.cz>

Redakční uzávěrka: 30/4/2006

Prodejní cena pro nečleny: 10 Kč

© VERITAS 2006